

הקורא, הכרחית כדי לעמוד על הדקויות והמעמקים הנפרשים לפניו במאמר זה, שרובם אינם מן הדברים הנקנים בהבטה בעלמא, ודי בהערה זו. ביחד עם זאת ישנה הרגשה של חדלון והחמצה על שאיננו מסוגלים להעלות את הדברים עם החן שהיה נסוך עליהם כשהיו יוצאים מסבא. הרצון היה להרבה יותר ממה שכתוב כאן, אך דלוננו מאד! ברם כמו לכל מצב גם להרגשה כזו היתה לסבא בצקלוננו מימרא נפלאה שהביאה מפולין בשם השפ"א [ולא נדפסה] ערדחז"ל "דמקום ארון אינו מן המדה", ומאיזה נדבה נעשה ארון לא ארון זה מקום לא מקום זה? ואמר השפ"א שמאותן השתוקקויות של יהודים שרצו ליתן יותר ממה שהיה ביכלתם לתת, מנדיבות זו שלא חלה על "ממש" ו"מדה", נעשה ארון לא ארון ומקום לא מקום זה. תפילתנו שהרצון הכן של כולנו לשמר את מורשתו הרוחנית של סבא ז"ל, יפעל שבתוך המעט הנכתב, בין השורות לפניהן ואחריהן, ישכנו כל אותן ההארות שהשגת הכותב לא השכילה ליצור מהם "ממש" של כתב ומכתב.

"השורש"

סבא הפליג מאד בשבח יושרו ונאמנותו של אביו ר' יצחק ז"ל, ובכך שהעמיד בבית את החינוך לתורה כדבר ראשון במעלה. [ויש לדעת כי בשנים הללו היתה הדרדרות רוחנית קשה בסביבתו מסיבות שונות, ומאוחר יותר כשסבא היה בחור צעיר היה בודד מכל בני גילו, כמדומה שאמר שהוא וכן הרב היו היחידים בעיירה שישבו ולמדו אז]

הוא הדגיש ביותר את המקום הנכבד שאביו נתן למלמד בביתו, התשלום למלמד בזמנו היה הדבר החשוב ביותר. וכשהביאו "סחורה" (לקראת חגים?) היתה נתינה חשובה ממנה למלמד. והלה מצידו "השקיע" הרבה בסבא. פעם סיפר שאמר לו המלמד בליל א' דסליחות האריך מתכוננים לסליחות? עם תורה! נמנו וישבו מוצ"ש דא' סליחות כל הלילה, והדבר חזר על עצמו בער"ה ובסליחות די"ג מידות.

לפני כמה חדשים סיפר סבא (כמדומה לראשונה) סיפור מופלא, כי אבי אמו

ר' לייב גוטמכר זצ"ל מויסוקה חסיד בעל צורה מדורות הקודמים לא היתה פרנסתו מצויה ברווח. ולאחר שהשיא את אמו [של סבא] היה מטופל בילד נוסף על פרק הנשואין, ולא היתה ידו משגת להעמיד נדוניא, והר' יצחק ז"ל בראותו בצרת חותנו נטל את כל הנדוניא שקיבל, והחזירה כמות שהיא לחמיו, והיה זה טרם שהיה מסודר בפרנסה בשנים קשות מאד כלכלית, ר' לייב התפעל מאד וברכו שעבור זה יזכה בילדים בני תורה. כשסבא סיפר זאת התרגש עד למאד שלא לפי דרכו, ההרגשה היתה שרוצה לומר כי להצלחתו המיוחדת ב"ה בילדיו יש סיבה...

[במאמר מוסגר כמה יש ללמוד מן המברך לא פחות מן המתברך. הרי התגובה הטבעית במצב כזה הוא שה' ימלא כל מחסורך אלף פעמים כהנה וכהנה. והברכה היתה מענין אחר לגמרי, ללמדך מהי ה"אלף פעמים" של נדוניא כזו אצל זקנינו הנ"ל. וד"ל]

עם פרוץ המלחמה העולמית הראשונה בשנת תרע"ד כשסבא היה בן ה' שנים גוייס אביו ז"ל לצבא הרוסי. כעבור זמן לא רב שוחרר ונדד עם משפחתו לחבלים הפנימיים של רוסיה וליטא תקופה ממושכת גרו בקוסובה [עיר מולדתו של החזו"א]

בערך בשנת תרע"ה גוייס אביו שנית והקשר עמו נותק. אמו של סבא שחרדה לגורלו נסעה להצדיק ר' מוטיל מאשמינא זצוק"ל - שנודע כקדוש עליון ופועל ישועות שברכותיו ותפילותיו אינן שבות ריקם - בנסיעתה זו לקחה עמה את סבא ז"ל. ר' מוטיל זצ"ל הודיעה שבעלה יחזור בקרוב בשלום כפי שאכן כך היה ובאותה הזדמנות בירך את סבא. ומרגלא בפומיה דהגר"ח מיליקובסקי זצ"ל להסבא שפשיטא שזכה למה שזכה כי הלא נתברך בילדותו מאותו צדיק.

[אנקדוטה מעניינת. עם שוך הקרבות כשחזרו דרך ארוכה מקוסובה לאיזביצה מאות רבות של קילומטרים, זכר סבא הילד כל תחנה בשמה והמרחק שבינה לבין התחנה הקרובה אליה. מנסיעה אחת של שנתיים ויותר קודם היותו בן חמש...]

משחר ילדותו הסתופף הסבא בבית רבו האב"ד דאיז'ביצא הגאון ר' ישראל איסר לנדא הי"ד ימים שלמים [כמדומה שאמר שאביו הביאו אצל הרב]

עדיין אינו נער ולא ימיש. דוד בניומין ז"ל אמר שמה שזכר משנות הילדות הוא שסבא נמצא תמיד בבית הרב.

ותוקף התקשרות הזו של תלמיד לרב לא ראינו אצל אחר. אם מצינו במשנה את היחס שבין אב לרב שזה מביאו... וזה מביאו... אצל סבא ראינו במוחש איך רב נהפך לחלק ממהות התלמיד, ממש בבחינת אב. לא היתה כמעט שיחה רוחנית שנתארכה קצת שלא יוזכר רבו בהנהגה זו או מימרא פלונית. סבא היה במהותו תאב דעת עירני וחריף ובעל זכרון פינומינלי, ויש להניח ששהותו אצל רבו זה שהיה מגדולי הרבנים דפולין וניהל את עירו ביד רמה ובכלל זה את ענייני הגשמיות תקנות המסחר ובורריות לרוב כהנה וכהנה, תרמו רבות לעיצוב אישיותו ורוחב דעתו, ומשום קרבתו זאת לרבו למד כבר מגיל צעיר ביותר ענייני ההוראה ביו"ד ואו"ח.

כמה פעמים סיפר כי דרכו היה ללמוד עם רבו עד שעה מסויימת בלילה, ואז היה מביא נטלה עם מים אצל השלחן שלמדו עליו ועזב את הבית, כשרבו היה ממשיך ללמוד אצל השלחן עם הקפוטת והמגבעת עד שהיה נרדם על השלחן בישיבה. והיה מעורר את השחר בקריאת פרקי נביאים בבכי. כך נתחנך הסבא.

אפיזודה נוספת. את העתון החרדי! שהיה מגיע לבית הרב, לא היה הרב נוטלו בידיו, אלא היה מצוה לבנו שיקרא לפניו איזה עניינים עד שהיה מפסיקו בתנועה של "שוין געניג".

סיפר שבגיל תשע נסע עם אביו לובלינה לצרכי ריפוי. וכשהיו שם הפציר באביו שרוצה להכנס למרא דאתרא ל...דבר בלימוד. בלובלין כיהן אז ברכנות הגאון הנודע ר' אלי' קלצקין זצוק"ל ונכנסו להרב והשתעשע עמו בסוגיא דטפת חלב. פעם הוסיף סבא שבעבור זמן נודמן מי מבני איזבי' להגר"א הנ"ל ואמר לו שכנר' שבאיזבי' יודעים ללמד היטב הילדים...

פעם התאנח באמצע הלימוד ואמר, אין לכם מושג באיזה אופן למדתי את פרק כירה. שלמד סוגיות אלו לפנות בוקר בביהמ"ד שאינו מוסק בחורף הפולני הקר, והעיקר שלמד לבדו - והוא התכוין לבדידות הרוחנית - בהזדמנות אחרת אמר להדוד ר' יעקב שהיא תורה שלמד באף. ואכן ענייני שהיה והטמנה היו נהירין לו היטב.

פעם שמע מא' מניניו שהוא נח בשעות הצהריים ותמה בגילך?? אני בגיל הזה למדתי עם הרב דאזבי' שמונה שעות רצופות. באיזביצ' הכיר היטב חסידים ישישים שנסעו עוד ל"מי השלוח" ולאורך כל חייו היתה לו מדה מיוחדת של התרבות בוקני חסידים ואנשי מעלה וכ"פ התבטא שהוא מחזיק הסטורי' חי' (קשר ישיר) של כמאה וחמשים שנה. אחד הישישים שהיה אצל כל אדמו"רי איז'ביצא (מהשילוח, בית יעקב, ר' גרשון העניך, תפארת יוסף) כשחזר מהלוייה של התפארת יוסף אמר: נסעתי לארבע אדמו"רים ויותר איני יכול, נכנס למיטה ונפטר לפני פטירתו ציוה שיקברוהו עם מקלו שבהיותו רוכל המקל יעיד עליו שבמשך כל ימי חייו הרוכלות (כשבעים שנה) לא הביא לפיו פת פלטר למרות נידודיו הרבים. בנו של האב"ד דאיזבי' היה הגאון הקדוש ר' אריה לייב מקאלביעל הי"ד מגדולי התורה המפורסמים בפולין בשנים האחרונות לפני המלחמה וכיהן כאחד מראשי הישיבה דחכמי לובלין, והוא היה כרכא דכולא ביה. מעיין המתגבר בתורה וסבא קיבל ממנו רבות בתורה. רבו זה היה גיסו של הרש"ש מאמשינוב זיע"א ונמנה על חסידיו, והוא זה שהביאו לבית אמשינוב כמדומה לראשונה בשנת הי"ד (ראש השנה תרפ"ג). [סבו ר' לייב ז"ל שמע ממנו על נסיעתו לרבי, ואמר לו אתם "נוסעים" לרבי לשעבר היו הולכים לרבי. כשסבא שאלו כמה זמן ארכה הדרך ללובלין היתה התשובה פעם וחצי, פעמיים תהלים...]

סיפר שפעם הלך לקבל את פני הקאלביעל' רב בתחנת רכבת (באטוואצק) ואחר מתן השלום מיד החל לפלפל עמו בלימוד והלכו כך בד"ת כרבע שעה והפסיק הקאלבי' רב מדיבוריו והבחין בו ואמר לו אברהם דו ביסטא'ס? שמרוב הגיוניו בתורה לא שם לב לא מי קבלו ואף לא עם מי שוחח. כשהקאלביעל' רב התקבל לרבנות דקאלביעל נסע לשם בשבת הראשונה בגפו עם הסבא. וכשהגיעו לשם בעש"ק, אמר לסבא מסתברא שהדבר הנחוץ לרב לדעת מיד, הוא הלכות ס"ת שאפשר ותפול שאלה בקריאה, ישבו ושיננו היטב הלכות ס"ת, וכך הוה שבשבת בבקר היתה שאלה בס"ת, ואמנם בעלי הבתים חששו להביך את רבם הצעיר והראו בחשאי ה"שאלה" לת"ח שהכשיר, ואמר הקאלבי' לסבא ראה שבחם של בעלי הבתים שלי שחששו

שלא יפגע כבודי.

כשהיה סבא בחור כבן ט"ז הוסכם שיסע למתיבתא בורשה ורבו נסע עמו לילה שלם כדי להשתדל בקבלתו. ולפי רמתו השתדל שיתקבל בכחה גבוהה יותר מגילו, והר"מ דשם היה חסיד קאצק ושמע שהבחור בעל כשרון מיוחד ואמר בלשונו: "איך וועל עהם ווייזן", ולאחר זמן כשהכירו ראה שאכן צריך היה להיכנס לכתה הגבוהה.

"הולך את חכמים יחכם"

בורשא היה קרוב לאטוואצק מקום מושבו של הרש"ש מאמשינוב ז"ל והרבה בנסיעות לרבו, כן שהה שם האוסטרובצער ז"ל וסבא היה נכנס אצלו וקלט היטב את פלפוליו הנוראים, וכמה וכמה ד"ת נשתמרו אצל סבא. כאמור לעיל היתה לו השתוקקות לקבל מכל אחד. והכיר בשנים הללו הרבה רביים וחסידים. סיפר שהיה הולך לראות את הבית אברהם מסלונים כשהיה מגיע לורשה בתפילותיו ושלחנותיו בליל שבת, והותירו עליו רושם, ובחודש אלול לישיבת נובהרדוק שבורשה ועוד כיו"ב.

כשסיים ללמוד ענייני הוראה נסע אצל בעל משמרת שלום שכיהן כאב"ד מצ'יוב - שהיה שר המסמך בשנים הללו - לקבל סמיכת חכמים, ושהה בביתו כיומיים ובחנו היטב בכל ענייני או"ה וכן בענייני או"ח וכתב עליו סמיכה מופלגה.

פעם כשלמד עם אבי שליט"א אמר יש לי סמיכת חכמים רק שאיני רשאי להשתמש בה, והסביר כי כשקבל הסמיכה מהמשמרת שלום אמר לו ראה אני מוסמך מהגרמ"ז איטינגא זצ"ל הנודע, ממפרשי הים ואב"ד לבוב. וכשנתן לי הסמיכה אמר לי שהיא בתנאי שאחזור מדי שנתיים על הוראה דאו"ה, ואם לאו אין כאן סמיכה. וכנר' שסבא פירש זאת כתנאי על סמיכה שלו ג"כ.

המשמרת שלום אמר לו שהיה תקופה מסויימת אצל הברז'אנער רב. [המהרש"ם, ועי' בהסכמת מהרש"ם למשמרת שלום שנראה שהיתה להו הכרות קרובה] ביום ששי אחה"צ לא מצאו. וחקר אחריו עד שמצאו אצל ארון הקודש [כמדומ' שאמר שהיה לו בביתו] והארון פתוח וראשו של

מהרש"ם בתוכו בבכיות ותחנונים לבוית"ש שלא ייכשל בהוראותיו בשבוע הבא, שזה היה סדרו הקבוע.

עם חתונתו לסבתא תבדלחט"א קבע דירתו בלענטשנא פלך לובלין עיירת משפחת פרידמן הורי הסבתא, ועסק במסחר. קבע מקומו בשטיבל הקוצקאי שם והיו שם חסידים ותיקים מהם שעוד נסעו להרה"ק ר' דוד זצ"ל, וסבא כדרכו דלה רבות מהם, [וכמה מסיפורי ר"א כי טוב מקורם ממנו] תקופה הגיד שם שיעור במס' בבא בתרא ואמר שהתייגע בזה הרבה. להריצ"ל סיפר שהכיר חסיד קוצקאי שתיאר לו את החידושי הרי"ם כשהוא מכין עצמו להכנס אצל השרף מקאצק האריך שהוא מכין המגבעת והאבנט, וכשנגע בידית חזר וסידר עצמו עוד פעם באימה.

שאלתיו פעם מנין יודע כה רבות מתורותיו של הגר"מ שפירא מלובלין זצ"ל. והשיב שבזמן שדר בלענטשנא היה נוסע בימי א' ללובלין לרגל מסחרו והיה נכנס לישיבת חכמי לובלין לברר מה אמר הרב בשבת. וכן השתדל להיות בדרשותיו אם היה מתאפשר, וזכה להשתתף בהנחת אבן הפינה לישיבת יח"ל וכן בחנוכת הבית ובהלווית הגאון ר' מאיר שפירא ז"ל וכך אצר בזכרונו תורות הרבה, ומה מאד יש ליקח מוסר מאהבת תורה כזו לנצל נסיעות למסחר, לקנות עוד ועוד תורה.

בתקופת היותו בלענטשנא היה מבוסס בפרנסה ועם זאת גמלה בלבו ובלב הסבתא תבדלחט"א החלטה לעלות לאר"י משום חיבתם העצומה לאר"י, ועד סוף ימיו לא פגה חביבות זו (ולא היתה נחה דעתו בנסיעות וטיולים לחו"ל). כשהחליט לעלות נסע להאדמו"ר הרש"ש זצ"ל לשאלו על הענין, וענהו שהוא עומד לבקר בארץ וכשישוב יענהו דבר, ועם שובו מהארץ אמר לו שיכול לנסוע ובתנאי שיגור בירושלים. וכמה טובה אנו חייבים לחכם הרוואה את הנולד, שבודאי בזכותו נשארו כל בני המשפחה יראים ושלמים.

את קושי העליה למותר לציין, והרבה ניסו להניאם מצעד זה. וכשבאו לכאן כעבור זמן לא רב היו בחוסר כל כשסבא עסק במלאכת כפים מפרכת גוף ונפש. וחיו בתנאי מחסור קשים שקבלו עליהם באהבה, עד שנודע הדבר לבני משפחתם - שלא על ידי הסבא, וסבתא שתבדל"ח - ורצו שיחזרו לפולין. ויפתחו להם חנות וסבא לא אבה אפי' לשמוע מכך, ויצויין מה